

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS

ЩРИХИ КЪМ ЕВРОПЕЙСКИЯ ХАРАКТЕР
НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

Ваня Добрева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *Монографията на проф. дфн Цветана Георгиева „Литературният сецесион: българската Belle Époque“ е сериозно изследване върху естетиката на модернизма и практиката в художествената употреба на стила сецесион/декоративизъм в българската литература. Проучени са и са представени типологични за сецесиона/декоративизма мотиви, образи, концепти, идеологемии и др., което подчертава значението на монографията на респектиращ, сериозен труд върху развитието на сецесиона/декоративизма у нас.*

Ключови думи: *Цветана Георгиева; сецесион; декоративизъм; модернизъм; Belle Époque; Fin de siècle; българска литература*

Познанството ми с проф. дфн Цветана Георгиева датира повече от десет години, от момента, в който постъпих в Университета по библиотекознание и информационни технологии. От работата ми като преподавател по балкански литератури в ЮЗУ „Неофит Рилски“ познавах нейни трудове, като „Българска митологична проза“ и „Текст и памет“. Бях респектирана от теоретичната ѝ литературоведска подготовка, за което принос имаше и специализацията ѝ при един от най-големите руски учени – хуманитари от втората половина на ХХ век – Елеазар Мелетински. Неговия класически труд „Поетика на мита“ тя преведе на български език.

През последните години Цветана Георгиева публикува поредица от текстове – статии, студии, монографии, в които разгледа историко-теоретични въпроси за природата на българския модернизъм (българския символизъм), обоснова свои разбирания за творческия свят на Йордан Йовков, на Емануил Попдимитров, на Йордан Радичков и т.н. Малко след като станах част от научния екип на УниБИТ, Цветана

Георгиева ме покани в проект, свързан с градежа на концептите, интересуваха се от принципите, според които художествената идея съставя богатите смисли на образа/понятието.

Така че първите ми срещи с Цветана Георгиева – като учен и като колега – съставиха и затвърдиха представата за нейните качества на изследовател, който се интересува от смисловата цялост на явленията, от вътрешните им счепления и разкриване на конструктивните взаимодействия както в диахронен, така и в синхронен план. Близко ми е разбирането ѝ за историята на българската литература. Явно е, макар да не е изразено в директна форма, че тя споделя концепцията на Георги Гачев за ускореното развитие на българската литература, за изживяването в рамките на възрожденския XIX век на културни епохи и художествени направления, за които в Европа са необходими векове. И въз основа на тази идея – другото ѝ наблюдение – за самостоятелния път на българската литература, която в историческите условия на свободна българска държава, развивайки своите оригинални заложености, показва типологичните особености на европейския художествен развой.

И още нещо. Цветана Георгиева не се страхува от интелектуалните предизвикателства, предпочита диалога и откриването на отговори, които нерядко са в противовес с утвърдените стереотипи. Като лектор по български език и литература в Киев, Цветана Георгиева задълбочи своите интереси в историята на модернизма, но този път с фокус върху компаративистичното проучване на стиловите характеристики на модерна, на югендстила, на сецесиона в Европа. Интересува се от характера на движението ар нуво, чиято мотивираща идея за изкуството като начин на живот обръща погледа към извития орнамент и колорита на флоралните и анималистичните елементи.

Не на последно място, предполагам, именно в Киев тя дообогатява познанието си за Belle Époque, онзи период на мир и икономическо развитие на народите от 70-те години на XIX век до Първата световна война, белязан с оптимизъм и безгрижие. По-късно, в годините на разруха след Първата световна война, Belle Époque често ще бъде мислена като рая, който човечеството отново губи поради своята безразсъдност и ненаситна властова амбиция. Струва ми се също така, че по време на престоя си в Украйна проф. Георгиева е разширила – с оглед на интересуващата я тема за модернистичните стилове – своите проучвания върху философско-идеологическия контекст в края на XIX век (Fin de siècle), в който песимизмът от усещането за упадък на цивилизацията върви ръка за ръка с оптимизма от очакваното ново начало на идващия XX век. Неслучайно през 2019 г. проф. Цветана Георгиева организира научна конференция „Сецесион/Модерн в София и Киев: европейски контекст“.

Както се вижда, появата на последната монография на Цветана Георгиева „Литературният сецесион: българската Belle Époque“ е

напълно логичен резултат от обстойно проучване на историко-културните обстоятелства в Европа и България в контекста на Belle Époque и Fin de siècle, преди всичко с фокус върху водещите идеологически концепции, определили развитието на модернизма в изкуството и неговите стилови характеристики.

Във връзка с това са паралелите, които според Георгиева характеризират западноевропейското и българското културно развитие по отношение на употребите на стила сецесион в изкуството. Известно е, че сецесионът характеризира визуалните изкуства. Ще припомня един исторически факт. След като София става столица на България, през 80-те години на XIX век у нас са поканени архитекти, най-вече от Австрия и Германия, на които се възлага в кратки срокове да превърнат града в модерна европейска столица. Успоредно с това в европейски университети се изпращат млади българи със задача да усвоят изкуството на архитектурата и да приложат знанията си в младата държава. Действително трансформацията на София се осъществява с бързи темпове и в съответствие с най-модерните идеи на епохата.

От друга страна, модернизмът у нас отразява прехода на българското общество от патриархалност към градски бит и начин на живот. От тази гледна точка навлизането и усвояването на стила сецесион – това кореспондира и с наблюденията на проф. Георгиева – следва да се интерпретират като начален етап от развитието на модернизма у нас, прелом към индивидуализация на човешкото битие, към проблематизиране на психологическите състояния и изобразяване на първите противоречия в новата реалност.

Сецесионът в български условия съпътства навлизането и утвърждаването на новите модернистичните идеи: за синтеза между изкуствата, за „свещената младост“, за образа на жената (фатална и крехка), за особеностите на пола и т.н. Но, подчертава Георгиева, тук не става въпрос за традиционно влияние, нито за подражание на чужди модели, а за феномен „българска литературна ситуация от Belle Époque“ (с. 11), който има свои особености и типологични черти. Овлабяването на характерните за Европа културни матрици (език, манталитет, бит), твърди авторката, от поколение български творци, образовани в университетите на Виена, Германия, Париж от края на XIX и през XX век, е естествен процес на адаптиране в чуждата среда.

Връщайки се в родината, българските творци, усвоили чуждия художествен опит, го претворяват в собствен национален културен език. „Трябва да приемем – посочва Георгиева, – случва се така, че българските рецепиенти на европейския модернизъм веднага заговорват на чуждите културни езици – без да са подготвени и без да са познавали дълбоко чуждите литературни традиции, без да са имали своя български литературнокритически опит от Новото време до края на XIX век, който да бъде надграждан и на който да се опират“ (с. 11). Като потвърждение на тази теза на изследователката бих допълнила, че у нас модернизмът

се дообогатява със социални идеи. И още. Българските творци не достигат крайните форми на индивидуалистичното самозатваряне и алиенация, емблематични за европейския модернизъм, което е допълнителен аргумент в подкрепа на виждането, застъпено в монографията.

В своето изследване Цветана Георгиева подчертава, че в България стилът литературен сецесион се възприема и присъства в художественото поле с разбирането за декоративизъм, а също, че се разработват мотиви, образи, персонажи, концепти, релевантни за европейската Belle Époque, независимо че неговото разпространение в България обхваща периода и между двете световни войни. Ще отбележа и приносните за българското литературознание компаративистични анализи, с които авторката онагледява разбиранията си. Ще ги обобща според образите, мотивите и концептите, които Георгиева подчертава в характерни за литературния сецесион творби.

На първо място, творби, които разработват образа на древногръцкото божество Пан (римското му съответствие Фавн). В дълбочина са интерпретирани текстове на Теодор Траянов, Христо Ясенев, Емануил Попдимитров, Трифон Кунев, Людмил Стоянов, които чрез този образ на Пан/Фавн изразяват европейските модернистични идеи на югендстила и виенския сецесион за възраждащата се природа, за свещената младост и детството, за любовния плам и опиянение, за музиката и духовното съвършенство.

За българската култура са ценни наблюденията на Георгиева за развитието на сп. „Художник“. Обобщен е значителен материал – текстове и илюстративен, който, както показва авторката, в продължение на няколко години на издаване на списанието – от 1905 до 1909 г., утвърждава практиките на сецесиона у нас. Разгледани са, и то с респектираща вещина, печатани в сп. „Художник“ чуждестранни и български поети, чиито творби като мотиви и реализирани образи, като семантика и метафорика се вписват органично в представите за развитието на литературния сецесион/декоративизма. Във връзка с това е и наблюдението, че „Литературният сецесион като стил не отразява естеството, а често си служи с естетически вече готови произведения на изкуството, които претворява отново (с. 87)“.

Интересни са и трактуваните в монографията примери за развитието на литературния сецесион, отразяващи използването на цветето мак като функционално надарен образ. Макът е предвестник на съня, на мечтанието. Цветовите нюанси в употребите на образа на мака (огнен, ален, червен) в българската поезия и драма свидетелстват за надаряването на образа с новите значения на изгарящ, тайнствен и т.н. Всъщност Георгиева показва промените в контекстовите употреби на образите на цветя, като широкото използване на цветовата гама и хроматичния код, вече съответстващи на модернистичните идеи и разгърналите се процеси у нас.

В монографията са разгледани и други характерни примери – трактуван е образът на Исус, обсъдени са рецепцията и разработването на източната тема, любопитството към модерната за периода японска проблематика, оживяващите представи за Египет и неговите емблеми. Приносни са нейните наблюдения за ибиса, за Сфинкса, за целувката, за линията в изкуството, за развитието на сюжета, за образите на Саломе, Горгона Медуза и др. Специални части са посветени на изясняването на възлови въпроси от творчеството на Николай Райнов и Чавдар Мутафов във връзка с практиката на сецесиона/декоративизма.

Интересни са и съпоставителните анализи между драмите на Петко Ю. Тодоров и на Леся Украинка с открояване на сецесионните мотиви и сходства, а също и между творби от „Сън за щастие“ на Пенчо Славейков и творби на Хайнрих Хайне и Ярослав Връхлицки. Интерпретира се и творчеството на Боян Дановски в контекста на *Liberty* стил и във връзка с това – функцията на образа на куклата – новост в българската модернистична практика.

Ще подчертая, че подобно широкомащабно виждане за сецесиона/декоративизма и неговата употреба в новата история на българската литература, каквото е представено в монографията на проф. Цветана Георгиева „Литературният сецесион: българската *Belle Époque*“, до този момент не е осъществявано у нас. Това се вижда дори и в използваните библиографски източници, които са над 560.

Пред нас е сериозно монографично изследване с принос към разбирането на историко-културните и художествените процеси от края на XIX и първата половина на XX век. Това изследване отваря нови хоризонти пред изследователите на модернизма, пред бъдещите тълкуватели на концепти и художествени образи, на европейските хоризонти на българския дух. Смятам също, че анализите за творбите на Николай Райнов, подходът към неговите „Слънчеви приказки“, трактовката на творбите от Чавдар Мутафов, интерпретирането на типологичните за модерното мислене концепти и изобразителни средства са влог към всяко следващо усилие да се мисли за българската литература като органична част от европейския културен процес през XX век.

ЛИТЕРАТУРА

Георгиева, Цв. *Литературният сецесион: българската Belle Époque*. София: Librum, 2022, 407 с. ISBN 978-619-91934-5-7.

REFERENCES

Georgieva, Tsv. *Literaturniyat setsesion: balgarskata Belle Époque*. Sofia: Librum, 2022, 407 s. ISBN 978-619-91934-5-7.

**TOUCHES ON THE EUROPEAN CHARACTER
OF BULGARIAN LITERATURE**

Abstract: *Monograph of Prof. Tsvetana Georgieva, DSc “The Literary Secession: the Bulgarian Belle Époque” is a serious study on the aesthetics of modernism – the practice of the Secession/Decorativism style artistic use in Bulgarian literature. Motifs, images, concepts, ideologies, etc. are studied and presented typological for the Secession/Decorativism, which underlines the importance of the book of a respectful serious work on the development of for the Secession/Decorativism in Bulgaria.*

Keywords: *Tsvetana Georgieva; secession; decorativism; modernism; Belle Époque; Fin de siècle; Bulgarian literature*

Prof. Vanya Dobрева, DSc
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tzarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: v.dobрева@unibit.bg